

УДК 81'373.231

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2021.28.235526>

H. W. Bachyńska,

dr, doc.,

*Tarnopolski Narodowy Uniwersytet
Pedagogiczny im. Włodzimierza Hnatyuka,
docent, Kierownik Katedry Lingwistyki Ogólnej
i Języków Słowiańskich;*

T. P. Wilczyńska,

dr hab., prof.,

*Tarnopolski Narodowy Uniwersytet
Pedagogiczny im. Włodzimierza Hnatyuka,
Profesor Katedry Lingwistyki Ogólnej
i Języków Słowiańskich,
Dziekan Wydziału Filologii i Dziennikarstwa;*

I. M. Babij,

dr, doc.,

*Tarnopolski Narodowy Uniwersytet
Pedagogiczny im. Włodzimierza Hnatyuka,
Docent Katedry Lingwistyki Ogólnej
i Języków Słowiańskich;*

O. S. Werbowetska,

dr, wykł.,

*Tarnopolski Narodowy Uniwersytet
Pedagogiczny im. Włodzimierza Hnatyuka,
wykładowca Katedry Lingwistyki Ogólnej
i Języków Słowiańskich,
Prodziekan Wydziału Filologii i Dziennikarstwa;*

N. O. Swystun,

dr, doc.,

*Tarnopolski Narodowy Uniwersytet
Pedagogiczny im. Włodzimierza Hnatyuka,
Docent Katedry Lingwistyki Ogólnej
i Języków Słowiańskich*

DYNAMIKA IMION OSOBOWYCH JAKO ZNAKÓW IDENTYFIKACJI OSÓB DRUGIEJ POŁOWY XX WIEKU (na podstawie zapisu aktów urodzenia i dziennika wydania aktów urodzenia w m. Tarnopolu)

W artykule przeanalizowano strukturę męskich i żeńskich imion osobowych miasta Tarnopola w drugiej połowie XX wieku na podstawie rejestrów i dzienników aktu urodzenia, wydanych przez Archiwum Miejskiego Wydziału Rejestracji Aktów Stanu Cywilnego Tarnopolskiego Miejskiego Wydziału Sprawiedliwości; określono statystyczną organizację zestawu imion XX wieku, przeprowadza się ich analizę.

Słowa kluczowe: antroponimika, imiona własne, imiona męskie, imiona żeńskie, zestaw imion, metoda jakościowo-ilościowa W. Bondaletowa.

Procesy становienia i ewolucji osoby są ściśle związane z obyczajami i osobliwościami kultury duchowej narodu, jego historią. System naszych imion własnych, który ukształtował się na przestrzeni minionych stuleci, odzwierciedla różne aspekty aktywności społecznej, kulturowej, w tym językowej ludzi na różnych etapach historycznych.

Ciągłe badanie imion osobowych określonego terytorium, prowadzone przez długi czas, pozwala na ujawnienie diachronicznych zmian zestawu imion danego obszaru, główne tendencje, które w tym przypadku działają, pozwalają prześledzić wzorce rozwoju i funkcjonowania ogólnokrajowego zestawu imion ogólnie.

Jednym z najpilniejszych problemów językoznawstwa ukraińskiego jest kompleksowe badanie antroponimii, w szczególności zbiór określonych materiałów antroponimicznych.

Zestaw imion m. Tarnopola jako jednego z historycznych i kulturowych regionów Ukrainy nie był wcześniej przedmiotem dogłębnych badań. Brak kompleksowego opracowania zestawu imion tego regionu, które byłoby oparte na analizie odpowiedniego materiału i ujawniłoby dynamikę rozwoju systemu nazewnictwa, określa **aktualność** wybranego tematu.

Celem naszego artykułu jest próba poznania struktury męskich i żeńskich imion osobowych miasta Tarnopola w drugiej połowie XX wieku, określenie organizacji statystycznej zestawu imion XX wieku, dokonanie jego analizy.

Wskazany cel obejmuje następujące **zadania**:

- poznać skład i organizację statystycznego zestawu imion m. Tarnopola w drugiej połowie XX wieku;
- dostrzec zmiany w repertuarze imion, scharakteryzować skład zestawu imion badanego okresu;
- przeprowadzić analizę imion osobowych m. Tarnopola z drugiej połowy XX wieku.

Podstawą źródłową badań były zapisy aktów urodzenia i dziennika aktów urodzenia, wydanych przez archiwum miejskiego wydziału rejestracji stanu cywilnego Wydziału Sprawiedliwości miasta Tarnopol.

Obiektem badania są imiona męskie i żeńskie noworodków w Tarnopolu w drugiej połowie XX wieku.

Przedmiotem analizy jest skład jakościowy oraz ilościowy antroponimikonu Tarnopola w drugiej połowie XX wieku.

Akcentujemy uwagę, że termin „antroponimikon” jest używany do określenia, po pierwsze, słownika lub listy antroponimów, który jest zwykle zestawiana oddzielnie dla imion osobowych (patronimiki), nazwisk, pseudonimów, przestarzałych imion niekanonicznych; po drugie, repertuar imion pewnego narodu lub społeczności w określonym okresie. To samo, co zestaw imion [2, s. 43]. W naszym badaniu kierujemy się drugą definicją.

Aby osiągnąć cel i rozwiązać zadania stosujemy takie podstawowe metody opisowe, statystyczne (przez ciągłe próbkowanie imion). W artykule zastosowano metodę przekrojów chronologicznych oraz metodę ilościowo-jakościową, wprowadzoną przez W. D. Bondaletowa. Metoda przekrojów chronologicznych polega na tym, że imiona są podzielone na grupy, tak zwane przekroje chronologiczne od dziesięcioleci. Aby określić powszechnie używane i rzadko używane imiona, uciekamy się do metody ilościowo-jakościowej.

Imiona osobowe zajmują ważne miejsce w strukturze leksykalnej współczesnego języka ukraińskiego. Imię osobowe własne jest postrzegane głównie jako zjawisko językowe w aspekcie jego rozwoju historycznego i lingwistycznego. Imię jest znakiem, na podstawie którego identyfikuje się daną osobę.

Imię osobowe znajdowało się w kręgu zainteresowań badawczych w wielu aspektach – badanie imion osobowych oraz ich szczegóły syntaksyczne; znaczenie trybu nominacji w międzyjęzykowych współzależnościach leksyčno-semantycznych; osobowe imiona jako koncepty i kształt ich profilowania; realizacja semantyki własnej nazwy w polskiej frazeologii onomastycznej; imiona osobowe w oficjalnym i nieoficjalnym wykorzystaniu itd.

Przykładem podstawowych badań imion osobowych oraz zestawu imion poszczególnych regionów Ukrainy są prace O. J. Kasim [4], S. J. Pancio [5], G. D. Panczuk [6], P. P. Czuczki [9] itd.

Jak wiadomo, imiona własne tworzą stabilną warstwę jednostek i są częścią najbardziej aktywnego słownictwa języka narodowego. Funkcjonowanie nazw własnych podlega nie tylko prawom językowym, ale zależy również od różnych czynników pozajęzykowych – prawidłowości społeczno-historycznych, kulturowych i prawnych.

Dynamiczne zmiany są najczęściej odzwierciedlane w imionach własnych ludzi. Niektóre z imion wychodzą z pamięci historycznej, uzyskując status mało używanych i rzadkich, inne zaś wchodzi do pamięci czynnej, uzyskując status najaktywniejszych i odnoszących największe sukcesy. System antroponimiczny jest ruchomy nie tylko w planie dychronicznym (zmienia się skład imion), ale także synchronicznym (imiona, używane w danym okresie życia języka, są ze sobą wzajemnie powiązane) [1]. Dlatego analizy synchroniczne i diachroniczne, mając różne tematy badań w obrębie jednego przedmiotu – języka lub niektórych jego elementów – uzupełniają się wzajemnie i pozwalają prześledzić zarówno aktualny stan zestawu imion, jak i jego zmiany w procesie rozwoju historycznego. Przy badaniu zestawu imion określonego regionu celowe jest wyodrębnienie w nim zmian synchronicznych, aby po pierwsze zbadać układowe powiązania systemowych elementów strukturalnych i ich funkcjonowanie w określonym momencie życia języka, a po drugie wyobrazić sobie historię języka poprzez porównanie bardziej synchronicznych przekrojów.

Warto zauważyć, że ważną rolę odgrywa czynnik ekstralingwalny. Społeczne funkcjonowanie osobowych imion, a mianowicie ich wybór, odgrywa ważną rolę w życiu ludzi. Ważne są aspekty obywatelsko-prawnicze, dlatego jest oczywiste, że w tej dziedzinie ważne miejsce zajmuje kultura językowa, integralną częścią której są aspekty gramatyczne. Kultura językowa, która realizuje się w dziedzinie imion osobowych, opiera się, z jednej strony, na czynniki językowe, opierające się na teorii języka literackiego, na jej opisanie naukowym i na badaniach socjolingwistycznych, z innej strony – na czynniki nielingwistyczne, bazujące się na teoretycznej wiedzy o ustawach rozwoju społeczeństwa w planach synchronicznym i diachronicznym.

Pomimo dużej liczby osób różnych narodowości w mieście, podstawą zestawu imion męskich i żeńskich Tarnopola są tradycyjne imiona ukraińskie, które funkcjonowały aktywnie od wieków. W odniesieniu do krajowego składu populacji, znaczące zmiany nastąpiły w okresie powojennym. Stąd, podobnie jak z innych regionów Zachodniej Ukrainy, Polacy i Czesi zostali przesiedleni do ojczyzny. Tylko do samej Polski ewakuowano prawie 227 tys. osób. Ukraińcy z Polski i Czechosłowacji zostali przesiedleni do osad, z których ci ludzie wyjechali. Około 160 000 osób przyjechało z Polski. Przesiedlenia te spowodowały spadek udziału ludności polskiej, czeskiej oraz wzrost liczby Ukraińców w składzie narodowościowym ludności regionu Tarnopolskiego [3]. Oczywiście takie historyczne zmiany w składzie narodowościowym ludności nie mogły nie wpłynąć na system imion własnych.

W ukraińskich zestawach imion męskich i żeńskich drugiej połowy XX wieku wyróżnia się pięć grup statystycznych: 1) najczęściej używane imiona (tak zwana dziesiątka częstotliwości); 2) imiona powszechnie używane poniżej dziesiątki; 3) mało używane imiona (w tym najmniej używane); 4) rzadkie; 5) obce. Według nich imiona zostaną podzielone.

Ważnym czynnikiem w badaniu imion osobowych są źródła leksykograficzne, w szczególności „Imiona własne ludzi” L.G Skrypnyk, N.P Działkowskiej [7], "Słownik imion ukraińskich" I. I. Trijniaka [8].

Znaczącą rolę odgrywa czynnik ekstralingwalny. Społeczne funkcjonowanie imion, a mianowicie ich wybór, odgrywa ważną rolę w życiu ludzi. Istotne są również aspekty społeczno-prawne, widać więc, że w tej dziedzinie ważne miejsce zajmuje kultura językowa, której integralną częścią są aspekty gramatyczne. Kultura językowa, realizowana w zakresie imion własnych, opiera się z jednej strony na czynnikach językowych opartych na teorii języka literackiego, jego naukowym opisie i badaniach socjolingwistycznych, z drugiej – na czynnikach pozajęzykowych, opartych na wiedzy teoretycznej o prawach rozwoju społeczeństwa w płaszczyznach synchronicznych i diachronicznych oraz na wiedzy zapożyczonyj z psychologii społecznej. Nazwy używane w pewnej epoce lub określonym okresie rozwoju historycznego wchodzą ze sobą w interakcję.

Należy zauważyć, że motywy wyboru imion bywają różne. Najczęściej kojarzone są z preferencjami estetycznymi, religijnymi i politycznymi lub przekonaniem środowiska, w którym znajduje się nosiciel imienia [9, s. 42].

Tak więc, według naszych badań, w męskim antroponimikonie istotnie dominuje grupa imion pochodzenia greckiego (*Anatolij, Arkadij, Arsen, Artem, Wasyl, Gennadij, Georgij, Gregorij, Demjan, Denys, Dmytrij, Jewgen, Zinowij, Ilarion, Irynej, Kyrylo, Łeontij, Mykyta, Nestor, Ołeksandr, Onysym, Orest, Ostap, Petro, Płaton, Rafail, Stepan, Taras, Teodor, Tymofij, Tryfon*) – łącznie 39 onymów. Drugą pozycję zajmują antroponimy pochodzenia łacińskiego: *Adrian, Anton, Walentyn, Wiktor, Kornij, Kostiantyn, Maksym, Marjan, Omelian, Pawło, Roman, Sergij, Ustym, Feliks, Julian* – 20 jednostek. W XX wieku znacznie wzrosła liczba nazw pochodzenia słowiańskiego, odnotowano 19 jednostek: *Bogdan, Bogodar, Borys, Borysław, Wadym, Władysław, Wołodymyr, Wsewołod, Wjaczesław, Zdan, Kazymyr, Lubomyr, Meczysław, Myrosław, Rostysław, Swiatosław, Stanisław, Chesław, Jarosław*. W tym okresie odnotowano 15 imion starożytnego pochodzenia żydowskiego: *Adam, Dawyd, Danyło, Zachar, Iwan, Illia, Josyp, Matwij, Mychajło, Mojsej, Nazarij, Semen, Symon, Tadej*. W XX wieku zapożyczono 8 imion z innych języków: *Artur* (celtyckie), *Eduard* (dawne niemieckie), *Igor* (staronordyckie), *Karl* (niemieckie, włoskie), *Oleg* (nordyckie), *Riczard* (polskie, angielskie), *Ruslan* (tureckie), *Tymur* (mongolskie przez tureckie). W tym okresie odnotowano jedną innowację *Władlen*, a także dwa onimy nie zapisane w słownikach własnych ukraińskich imion: *Zoresław, Teodozij*.

Od ponad pół wieku najbardziej zauważalne są zmiany w imionach najczęściej używanych (koniec wieku upłynął pod znakiem pojawienia się w dziesiątce częstotliwości imion-neologizmów, czyli tak zwanych „modnych” imion).

Tak więc w różnych okresach drugiej połowy XX wieku w statusie najczęstszych imion znajdowały się 22 imiona osobowe: Andrij, Anatolij, Bogdan, Waleriej, Wasyl, Wiktor, Witalij, Władysław, Wołodymyr, Dmytro, Igor, Maksym, Mykoła, Nazarij / Nazar, Oleg, Ołeksandr, Petro, Roman, Ruslan, Sergij, Taras, Jurij.

Skład dziesiątki częstotliwości był stale aktualizowany poprzez wzbogacenie o nowe imiona. Wyjątkiem jest czwarty przekrój (1980-te.). Osobliwością tej dziesiątki w porównaniu do poprzedniej, jest to, że nie pojawiło się żadnego „nowego” imienia. Te same imiona nadal funkcjonują, zmieniając tylko miejsce (numer rangi). Zdecydowana większość to nadal imiona tradycyjne, od dawna znane mieszkańcom miasta i sprawdzone przez wieloletnią praktykę nazywania ludzi (Wasyl, Wiktor, Witalij, Wołodymyr, Ołeksandr, Sergij). Możemy mówić o stabilnej podstawie ukraińskiego zestawu imion męskich.

Jeśli porównamy najpopularniejsze imiona z połowy i końca wieku, możemy prześledzić istotne zmiany, którymi są:

- 1) utrata starych imion;*
- 2) pojawienie się i funkcjonowanie „modnych” nazw zapożyczonych z języków zachodnioeuropejskich.*

W 1950 roku wśród 498 nowo narodzonych chłopców znaleziono 61 nosicieli tych imion (udział procentowy 12,24%), w 2000 roku wśród 1605 nowonarodzonych chłopców –

130 nosicieli (udział procentowy 8,09%). Faktycznie przeważa liczba nosicieli tych imion w 2000 roku, jednak liczba noworodków wykazuje różnicę w trendzie nazewnictwa wynoszącą 4,15%.

Zgodnie z metodą ilościową i jakościową zaproponowaną przez W. Bondaletowa wyróżniamy nazwy powszechnie używane i rzadko używane. Aby to zrobić, liczba nosicieli każdego roku (przekroju) jest podzielona na liczbę imion. Wynikowa liczba, zaokrąglona do najbliższej liczby całkowitej, jest średnim współczynnikiem jednoimienności (SWJ). Imiona z liczbą nosicieli równą SWJ i wyższą – powszechnie używane, poniżej SWJ – rzadko używane.

Powszechnie używane imiona są interesujące, ponieważ większość z nich prędzej czy później podniosła swój status i znalazła się w dziesiątce częstotliwości. Jednak ich rozwój wystąpił nierównomiernie. Grupa imion powszechnie używanych obejmuje 28 antroponimów: Anatolij, Andrij, Arsen, Bogdan, Borys, Wadim, Wasyl, Wiktor, Witalij, Denys, Dmytro, Iwan, Igor, Lubomyr, Maksym, Mykoła, Mychajło, Oleg, Ołeksij, Pawło, Petro, Roman, Rostysław, Rusłan, Sergij, Stepan / Stefan, Taras, Jarosław, 12 z nich nigdy nie dołączyło do grona częstych.

Od pół wieku imiona Iwan i Mychajło są bardzo produktywne w tej grupie, a imię Jarosław było mniej produktywne. Imiona Borys, Ołeksij, Pawło, Stepan / Stefan charakteryzują się natychmiastowym wzrostem popularności, będąc w grupie powszechnie używanych na jeden lub dwa przekroje. Z grupy rzadko lub najmniej używanych do grupy powszechnie używanych podniosły się antroponimy Arsen, Wadym, Denys, Lubomyr, Rostysław. Prawdopodobnie na chwilowy wzrost popularności tych imion miał wpływ czynnik „mody”, zwłaszcza u schyłku wieku. Powszechnie używane imiona obejmują ukraińskie imiona tradycyjne i zapożyczone. Należy zauważyć, że zestaw powszechnie używanych imion każdego przekroju nie jest duży przy znacznej liczbie nosicieli. Najwyższy odsetek imion powszechnie używanych występuje w przekroju VI – 31,83%, a najmniejszy – w I (9,83%).

Badanie rzadko używanych i najmniej używanych imion pokazuje, że ta grupa imion jest bardzo liczna. Podzieliliśmy je na rzadko używane i najmniej używane. W badanym okresie w grupie rzadko używanych było 37 męskich antroponimów, z czego 21 znajdowało się w centralnej części zestawu imion: Anatolij, Bogdan, Borys, Wadym, Walerij, Witalij, Denys, Dmytro, Iwan, Lubomyr, Maksym, Mychajło, Nazarij / Nazar, Oleksij, Rostysław, Pawło, Petro, Rusłan, Stepan, Taras, Jarosław i 16 imion nigdy nie podniosły swojego statusu, to znaczy nie wzniósł się ponad rzadko używane: Anton, Artem, Artur, Wałentyn, Wjaczesław, Gennadij, Grygorij, Danyło / Danyił, Eduard / Edward, Jewgenij / Jewgen, Illia, Kostiantyn, Leonid, Orest, Swiatosław, Stanisław. Wśród rzadko używanych można wyróżnić imiona, które prawie nieprzerwanie funkcjonowały w badanym okresie (Ewgenij / Ewgen, Oleksij). Druga grupa imion rzadko używanych składa się z najmniej wykorzystywanych, jednak większość z nich na jakimś etapie okresu badania awansowała z grupy najmniej używanych do grupy rzadko używanych, których liczba jest poniżej średniego współczynnika jednoimienności, miały status powszechnie używanych, a nawet najczęściej używanych.

Badanie rzadkich imion wykazało 39 jednostek antroponimicznych dla nazwania 48 nowonarodzonych chłopców (ciężar właściwy 0,65%). Najwięcej rzadkich imion potwierdzona w przekroju VI (2000) – 10, najmniej – w IV – 3 jednostki. Jednym z kierunków rozwoju zestawu imion jest przywrócenie i powrót znanych wcześniej imion: Demjan, Zahar, Irynej, Korniy, Matwiy, Mykyta, Nestor, Omelian, Onysym, Platon, Tryfon, Teodozij, a także zapożyczenie antroponimów z innych języków: Ernest, Karl, Christian, Modest, Mojsej, Symon. Granice zestawu imion poszerzają się z powodu podwójnych imion, które funkcjonują równoległe z pojedynczymi (Ivan-Andrij, Volodymyr-Ostap).

W latach 1950-2000 znaleziono 24 obce imienia. Biorąc pod uwagę imiona obce, przeanalizowaliśmy nosicieli imion zapisanych w aktach urodzenia.

Tak więc w pierwszym przekroju (lata pięćdziesiąte) występowały 3 imiona obce: ormiańskie Aszot, czeskie Jospert, żydowskie Szenga, które stanowią 0,60% wszystkich

nowonarodzonych chłopców w tym okresie. W drugim przekroju (lata 60 XX wieku) – dwa imiona – Zbigniew (nosicielem jest noworodek narodowości polskiej), Czesław (Czech) – ciężar właściwy 0,36%. W trzecim przekroju (lata 70 XX wieku) odnotowano dwa imiona gruzińskie i jedno polskie: Sergo, Sobol (Farkasz), Tomasz (0,28% od wszystkich nowonarodzonych chłopców). W czwartym przekroju (lata 80) tylko dwa imiona – Gażga (rodzice – Abchazi), Ernest (Motiwosian) – Ormian, ciężar właściwy 0,12%. W przekroju V (lata 90) było 6 obcych imion: Alen (Olchowski) – Polak, Wilhelm (Poller) – Grek, Jegor (Rosjanin, urodzony na imię Georgij, które stało się udokumentowane), Marek (Szuckij) – Polak, Otto (Schitter) – Węgier, Rafail (Poladov) – Rosjanin (0,30% od wszystkich nowonarodzonych chłopców w tym okresie). W przekroju VI (2000) było 8 imion obcych: Azer (Gulijew) – Tadżyk, Ahmed (Naill), Varchan (Kozimkurt) – Palestyńczycy; Wizbor (Sudzew), Emil (Gagajew) – Tadżykowie, Emirach (Reeser) Jordania, Renat – Ormianin, Rustam – Syryjczyk. Takie imiona poszerzają granice antroponimikonu, nadając mu specyficznych cech.

Tak więc męski antroponimikon Tarnopola w drugiej połowie XX wieku był bardzo różnicowany. Większość imion to nadal tradycyjnie używane, kanoniczne imiona, choć koniec wieku upłynął pod znakiem pojawienia się imion-neologizmów i egzotyzmów, które znacznie rozszerzyły i odnowiły jego granice.

Żeński zestaw imion Tarnopola w drugiej połowie XX wieku jest bardzo ciekawy i różnorodny. Charakteryzuje się dużą liczbą imion zarówno tradycyjnie używanych, jak i zapożyczonych.

W różnych okresach drugiej połowy XX wieku w statusie najczęściej używanych imion żeńskich znajdowały się 22 imiona osobowe: Alina, Anastasija, Walentyna, Wiktorija, Halyna, Diana, Iryna, Kateryna, Larysa, Lubow, Ludmyła, Maria, Mariana, Nadija, Natalia, Oksana, Olena, Olga, Switłana, Tetiana, Chrystyna, Julia. Przez czterdzieści lat z rzędu najczęściej stosowano antroponimy Halyna, Iryna, Natalia, Olga, a przez pięćdziesiąt lat antroponimy Tetiana. Warto zwrócić uwagę na osobowe imię Maria, które od XIX wieku piastowało czołowe stanowiska. W XX wieku nadal funkcjonowało i nie spadło poniżej poziomu powszechnie używanego.

Skład dziesiątki częstotliwości był stale aktualizowany, w szczególności w przekrojach III i IV (lata 1970-te, 1980-te) nie dodano żadnego „nowego” imienia. Te same imiona nadal funkcjonują, zmieniając tylko lokalizację. Dziesiątki częstotliwości innych przekrojów były stale aktualizowane. 2-3 „nowe” imiona osobowe zostały dodane, usuwając z użycia inne.

W badanym okresie na pierwszym miejscu znalazło się 5 imion: Anastasja (2000), Halyna (1960), Iryna (1990), Ludmyła (1950), Natalia (1970). We wszystkich przekrojach imię Tetiana znajdowało się w pierwszej dziesiątce, tylko poprzez zmianę pozycji – poprawę lub osłabienie. We wszystkich przekrojach, z wyjątkiem jednego, odnotowano antroponimy Halyna, Olga (z wyjątkiem ostatniego), Iryna, Natalia (z wyjątkiem pierwszego). Należy zauważyć, że stabilna podstawa dziesiątki częstotliwości zestawu imion żeńskich jest utworzona przez tradycyjne imiona Halyna, Iryna, Ludmyła, Nadija, Natalia, Olga, Olena, Switłana, Tetiana.

Dziesiątka częstotliwości została zaktualizowana o 80% w ciągu pół wieku. Tylko dwa imiona – Iryna i Tetiana – nadal funkcjonowały wśród najczęściej używanych.

Powszechnie używane imiona żeńskie są interesujące, ponieważ większość z nich podniosła swój status i była częścią dziesiątki częstotliwości najczęściej używanych imion. Grupa szeroko używanych imion poniżej dziesięciu ma 32 antroponimy: Anna (Hanna), Anastasija, Alla, Walentyna, Wiktorija, Wira, Darija, Zoriana, Ilona, Inna, Kateryna, Larysa, Lilia, Lubow, Ludmyła, Maria, Mariana, Marta, Nadija, Natalia, Oksana, Oleksandra, Olena, Olga, Switłana, Sołomija, Sofia, Stefania, Tamara, Ulana, Julia, Jana. Spośród podanych antroponimów 18 awansowało do grupy najczęściej używanych: Anastasija, Walentyna, Wiktorija, Iryna, Kateryna, Larysa, Lubow, Ludmyła, Maria, Mariana, Nadija, Natalia, Oksana, Olena, Olga, Switłana, Sofia, Julia. 15 imion nigdy nie podniosło swojego statusu i

nie znalazło się na dziesiątce częstotliwości: Anna (Anna), Ała, Wira, Darja, Zoriana, Hona, Inna, Lilia, Marta, Ołeksandra, Solomija, Stefania, Tamara, Ulana, Jana. *Antroponimy* Anna / Hanna można nazwać imię powszechnie używane przez cały okres XX wieku, z wyjątkiem drugiego przekroju (lata 1960-te XX wieku). Imiona Anastasija, Ała, Walentyna, Wiktorija, Vira, Daria, Zoriana, Hona, Inna, Kateryna, Larisa, Lubov, Ludmyła, Mariana, Marta, Nadija, Natalia, Oksana, Oleksandra, Olena, Olga, Svitlana Solomija, Sofia, Stefania, Tamara, Ulana, Julia, Jana charakteryzują się natychmiastowym wzrostem popularności. One znajdowały się w grupie szeroko używanych w ciągu jednego lub dwóch przekrojów. Charakterystyczne jest, że niektóre imiona były szeroko używane z częstotliwych (pogorszyło ich status): Ludmiła, Nadija, Oksana, Olga, z szeroko używanych do częstotliwych – Natalia, inne – z niedostatecznie wykorzystywanych, najmniej używanych lub nawet nieobecnych (poprawiając ich status): Anastasija, Ała, Wiktorija, Wira, Darja, Zoriana, Hona, Kateryna, Mariana, Marta, Solomija, Sofia, Stefanija, Tamara, Ulana, Julia, Jana.

Najwyższy odsetek imion powszechnie używanych żeńskich obserwowano w przekroju VI (2000) – 25,93%, najmniej w I (1950) – 7,69%.

Badanie mało używanych imion żeńskich pokazuje, że ta grupa imion jest bardzo liczna. Podzieliliśmy je na rzadko używane i najmniej używane. Przez okres badania w grupie małowżywanych było 55 antroponimów imion noworodków płci żeńskiej. Spośród nich 28 w niektórych przekrojach były częścią składową środkowej części zestawu imion: Ała, Alina, Walentyna, Wiktorija, Wira, Anna / Hanna, Gałyna, Daryna / Darija, Zoriana, Hona, Inna, Kateryna, Łarysa, Lilia, Lubov, Ludmyła, Marta, Nadija, Oksana, Oleksandra, Olena, Svitlana, Solomija, Sofia, Tamara, Ulana, Chrystyna, Jana / Janina, 27 - nigdy nie podniosły statusu i nie przekroczyły statusu niedostatecznie używanych: Albina, Angelina, Anżela / Anżelika, Antonina, Bogdanna, Walerija, Wasyłyna, Weronika, Wita, Jewgenija, Zinaida / Zenowija, Iwanna, Karyna / Karina, Lesia, Lidija, Lubomyra, Margaryta, Myrośława, Neonila, Nina, Raisa, Ołesia, Roksolana, Rusłana, Juliana / Julianna, Jaryna, Jarosława.

Druga grupa rzadko używanych imion to najmniej używane imiona żeńskie, jednak większość z nich na jakimś etapie badania awansowała do grupy rzadko używanych, których liczba jest poniżej średniego współczynnika jednoimienności, miały również status powszechnie używanych i najczęściej używanych.

Skład najmniej używanych imion osobowych był uzupełniany przez antroponimy Alisa, Walerija, Weronika, Wioleta, Ewelina, Elwira, Sniżana.

Rzadkie imiona to imiona zafiksowane zaledwie w ciągu jednego dziesięciolecia. W ciągu pół wieku pojawiło się 39 rzadkich imion żeńskich (ciężar właściwy 0,8%). Najwięcej rzadkich imion znajduje się w przekroju drugim – 12 (z wariantami – 14), najmniej – w przekroju pierwszym i czwartym – 3 jednostki antroponimiczne. Granice zestawu imion poszerzają imiona podwójne, które działają równolegle z imionami pojedynczymi (Anna-Maria, Jarosława-Anna).

W dniu dzisiejszym ludzie różnych narodowości (Arabowie, Turcy, Adygejczycy itp.) mają możliwość studiowania w ramach umów o współpracy edukacyjno-badawczej w Ukrainie. Osiedlają się na naszych ziemiach, tworzą rodziny, w tym mieszane z Ukrainkami, rodzą dzieci. Stąd obecność w antroponimice Tarnopola tzw. imion obcych. W okresie badań stwierdzono ich 9.

Tak więc w pierwszym przekroju (1950) pojawiły się 2 imiona obce: Maura – Żydówka, Sanga (rodzice Adygejczycy), co stanowi 0,38% wszystkich nowonarodzonych dziewczynek w tym okresie. W drugim przekroju (1960) – 4 imiona, których nosicielkami są dziewczęta narodowości polskiej: Elżbieta, Zdzisława, Ludwiga, Franciszka. W przekrojach III (1970) i IV (1980) imiona obce nie występowały. W przekroju V (1990) odnotowano 2 imiona obce: Marine (Mnacakopian) – Ormianka, Klara (Zuckerman) – Żydówka. Szósty przekrój (2000) okazał się interesujący pod względem antroponimów zagranicznych – w

aktach urodzenia odnotowano potrójne imię *Dżawała-Antonina-Ewelina* (ojciec – Adygejczyk, matka – Ukrainka).

Podobne imiona dodają ciekawego urozmaicenia w antroponimikonie miasta.

Granice zestawu imion żeńskich w Tarnopolu rozszerzyły się dzięki starożytnym słowiańskim kompozytom: *Bogusława, Władysława, Myrosława, Rostysława, Stanisława*.

Tak więc, żeński zestaw imion jest podatny na zmian. Zaczyna świadomie rozwijać się przy pomocy imion typu zachodniego. Czynnikiem mody dla takich imion jest wyraźnie widoczny. Ogólnie rzecz biorąc, motywy nazewnictwa bywają różne. W dzisiejszych czasach wybór imienia jest prawnie wolny i we wszystkich przypadkach zależy wyłącznie od woli nazywających, czyli rodziców. Główne czynniki, które przyczyniły się do popularności imienia w XX wieku:

1) *melodyjność imienia. Rodzice dają dziecku miłe, melodyjne imię, które im się podoba (czynnik subiektywny);*

2) *czynnik religijny. Wybierając imię, używają kalendarza kościelnego i nazywają dziecko imieniem tego świętego, w którego dniu dziecko przyszło na świat (Anna, Maria);*

3) *zachowanie tradycji rodzinnych – imię noworodka na cześć ojca, dziadka, bliskiego krewnego (Tetiana, Oksana, Lubow, Ludmyła);*

4) *„czynnik mody”, który „budzi” imię w pewnym okresie (Anastasija, Wiktorija, Diana).*

Wśród żeńskich imion XX wieku dominującą pozycję zajmują imiona pochodzenia greckiego (*Ała, Warwara, Hałyna, Kateryna, Majia, Pelagija, Roksana, Tekla, Faina, Feofana, Chrystyna*) – 40 jednostek, czyli 31,74 % wszystkich dostępnych oficjalnych imion żeńskich XX wieku. Na drugiej pozycji znajdują się imiona pochodzenia łacińskiego (*Albina, Andriana / Adriana, Walentyna, Diana, Karina, Nonna, Tetiana, Juliana*). Spora liczba w porównaniu z poprzednim okresem badań to imiona zapożyczone z innych języków, jest ich 27 (21,42%): *Alina, Alisa, Anżela / Anżelika, Bożena, Wiola, Wioletta, Ewelina, Eleonora, Elina, Eła, Elwira, Emilia, Żanna, Hona, Inessa, Irma, Karolina, Liana, Liliana, Malwina, Olga, Polina, Rita, Rusłana, Sniżana, Jana, Yanina*. (21,42%): *Alina, Alisa, Anżela / Anżelika, Bożena, Wiola, Wioletta, Ewelina, Eleonora, Elina, Eła, Elwira, Emilia, Żanna, Hona, Inessa, Irma, Karolina, Liana, Liliana, Malwina, Olga, Polina, Rita, Rusłana, Sniżana, Jana, Janina*. Odnotowano 19 imion słowiańskich (15,07%): *Bogdana, Bogusława, Wira, Władysława, Wołodymyra, Złata, Zoriana, Kazymyra, Lubow, Lubomyra, Ludmyła, Myrosława, Nelia, Rostysława, Rużana, Switłana, Stanisława, Tamila, Jarosława*. Starożytne żydowskie imiona żeńskie zajmują tylko 7,14%, odnotowano ich 9: *Anna, Jelyzaweta, Iwanna, Danyła, Mychajłyna, Susanna, Maria, Sołomija, Tamara*.

Ponieważ system antroponimiczny jest dynamiczny, podlega ciągłym zmianom i aktualizacjom. Zestaw imion jest aktualizowany na dwa sposoby: ze względu na neologizmy – nowe imiona (*Wesna, Olwija*) oraz powrót dawnych, zapomnianych imion-archaizmów (*Justyna*), które charakteryzują się w szczególności ostatnie dziesięciolecie XX wieku.

W XXI wieku wśród nazw pojawiła się tendencja do zwracania „zapomnianych” imion (Archyp, Bogodar, Hordij, Zachar, Markijan, Matwij, Nestor, Onysym, Ostap; Bogusław, Władysław), które coraz częściej znajdują swoje miejsce w użyciu, chociaż chęć oryginalności nazywania dziecka w „obcy sposób” doprowadziła do pojawienia się w ukraińskich rodzinach imion Daniel, Martin; Ewelina, Złata, Tereza.

Ciekawą jest tradycja podwójnego nazewnictwa. Nazwy podwójne to imiona, które są używane równolegle (jednocześnie) dla oznaczenia tej samej osoby. Drugie imię osobowe jest specjalną warstwą słownictwa i jest cenna dla leksykologii historycznej.

Ze starożytnych źródeł wiadomo, że równolegle z imionami kościelno-chrześcijańskimi istniały tradycyjne imiona słowiańskie ze wskazaniem, jakie imię dana osoba otrzymała na chrzcie i jakie miała w życiu codziennym (świeckie) [1, s. 17]. Każdy kraj miał własną

tradycję nazywania się podwójnymi imionami. Na przykład w Indiach system imion jest potrójny – imię „raszi” dla każdego dziecka jest określane przez astronoma, biorąc pod uwagę rok, miesiąc, datę, dzień tygodnia, współrzędne geograficzne miejsca urodzenia, nawet godzina i minuta; drugie imię wskazuje, że rodzina należy do określonej grupy religijnej i wspólnotowej, płci lub innych wspólnych cech; trzecie imię wskazuje, do której kasty lub części rodzina należy. Na przykład w Hiszpanii szlachcic-hidalgo miał prawo do sześciu imion, arystokrata z tytułem „don-grand” miał prawo do dwunastu imion, członkowie rodziny królewskiej i osoby im bliskie – do nieograniczonej liczby imion, i tak dalej. W Ukrainie Kościół unicki nadawał dzieciom dwa lub więcej imion. Przeważnie dzieci bogatych rodziców otrzymywały kilka imion. Za dwa, trzy tygodnie po urodzeniu dziecko zostało ochrzczone. Księża dawali mu oficjalne imię, które było wpisane do ksiąg kościelnych. W większości przypadków imię to było zupełnie inne niż to, które wybrał ojciec, głowa rodziny. W rezultacie dziecko otrzymało dwa imiona: jedno nadane przez rodziców, drugie – według chrześcijańskich „świętych” – kapłan podczas chrztu. Zwyczaj dwoistości (nadawanie podwójnych imion) był szeroko rozpowszechniony wśród Rosjan, Bułgarów, Serbów, Czarnogórców i ludów tureckich.

Badanie podwójnych imion osobowych w Tarnopolu również nie jest wyjątkiem ogólnej tradycji podwójnego nazewnictwa. Wśród naszych obserwacji są imiona: *Anna-Maria*, *Ewelina-Anna*, *Anna-Tatiana*.

Tak więc, podsumowując, możemy zauważyć, że żeński antroponimikon jest bardziej podatny na zmiany mody, który dyktuje popularność imienia, podczas gdy w męskim jest zdominowane tradycyjnie używane klasyczne imiona. Oczywiście rodzice są bardziej pomysłowi w nazywaniu dziewcząt, a chłopcom wybierają głównie imiona tradycyjne.

Perspektywę badań widzimy w dalszym dokładnym badaniu zestawów imion poszczególnych regionów w celu prześledzenia trendów antroponii w znaczących odstępach czasu.

Literatura

1. *Бондалетов В. Д.* Русская ономастика. М : Просвещение, 1983. 224 с.
2. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Словник української ономастичної термінології. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.
3. *Заставецька О. В. Заставецький Б. І., Ткач Д. В.* Географія Тернопільської області. Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. 103 с.
4. *Касім О. Ю.* Про динаміку українських особових імен Одещини. *Мовознавство*. 1990. № 3. С.26–31.
5. *Панцьо С. Є.* Антропонімія Лемківщини. Тернопіль : Вид-во «Тернопіль», 1995. 128 с.
6. *Панчук Г. Д.* Антропонімія Опілля: дис. ...кандидата філол. наук. Тернопіль, 1999. 284 с.
7. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н. П. *Власні імена людей: словник-довідник*. К., 1996. 335 с.
8. Трійняк І. І. *Словник українських імен*. К : Довіра, 2005. 509 с.
9. Чучка П. П. *Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена*. Ужгород : Видавництво УДУ, 1970. 104 с.

Referenses

1. Bondaletov V. D (1983). *Russian onomastics [Russkaya onomastika]*. М. : Prosveshcheniye, 224 s.
2. Buchko D. H., Tkachova N. V. (2012). *Dictionary of Ukrainian onomastic terminology [Slovyk ukrayins'koyi onomastychnoyi terminolohiyi]*. Kharkiv: Ranok-NT, 256 s.

3. Zastavets'ka O. V. Zastavets'kyi B. I., Tkach D. V. (2001). *Geography of Ternopil region [Heohrafiya Ternopil's'koyi oblasti]*. Ternopil' : Pidruchnyky i posibnyky, 103 s.
4. Kasim O. Yu. (1990). *On the dynamics of Ukrainian personal names of Odesa region. [Pro dynamiku ukrayins'kykh osobovykh imen Odeshchyny]*. Movoznavstvo. № 3. S.26–31.
5. Pants'o S. Ye. (1995). *Anthroponymy of Lemkivshchyna. [Antroponimiya Lemkivshchyny]*. Ternopil' : Vyd-vo «Ternopil'», 128 s.
6. Panchuk H. D. (1999). *Anthroponymy of Opillia. [Antroponimiya Opillya]*: dys. ...kandydata filol. nauk : 10. 02. 01. Ternopil', 284 s.
7. Skrypnyk L.H., Dzyatkivs'ka N. P. (1996). *Proper names of people: dictionary-reference book [Vlasni imena lyudey: slovnyk-dovidnyk]*. K., 1996. 335 s.
8. Triynyak I. I. (2005). *Dictionary of Ukrainian names [Slovnyk ukrayins'kykh imen]*. K : Dovira, 509 s.
9. Chuchka P. P. (1970). *Anthroponymy of Zakarpattya. Introduction and names. [Antroponimiya Zakarpattya. Vstup ta imena]*. Uzhhorod : Vydavnytstvo UDU, 104 s.

Г. В. Бачинська,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
завідувачка кафедри загального мовознавства і слов'янських мов;*

Г. П. Вільчинська,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кафедра загального мовознавства і слов'янських мов;*

І. М. Бабій,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кафедра загального мовознавства і слов'янських мов;*

О. С. Вербовецька,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кафедра загального мовознавства і слов'янських мов;*

Н. О. Свистун,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кафедра загального мовознавства і слов'янських мов;*

ДИНАМІКА ОСОБОВИХ ІМЕН ЯК ЗНАКІВ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

**(на матеріалах актових записів і журналів видачі свідоцтв
про народження м. Тернополя)**

В статті проаналізовано склад чоловічих і жіночих особових імен м. Тернополя другої половини ХХ сторіччя, джерелом яких стали актові записи і журнали видачі свідоцтв про народження архіву міського відділу реєстрації актів громадського стану Тернопільського міського управління юстиції; визначена статистична організація складу імен ХХ сторіччя.

Ключові слова: антропоніміка, особові імена, чоловічі імена, жіночі імена, склад імен, якісно-кількісний метод В. Бондалетова.

Г. В. Бачинская,
*Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка,
заведующая кафедрой общего языкознания и славянских языков;*

Т. П. Вильчинская,
*Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка,
кафедра общего языкознания и славянских языков;*

И. М. Бабий,
*Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка,
кафедра общего языкознания и славянских языков;*

О. С. Вербовецкая,
*Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка,
кафедра общего языкознания и славянских языков;*

Н. О. Свистун,
*Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка,
кафедра общего языкознания и славянских языков*

ДИНАМИКА ЛИЧНЫХ ИМЕН КАК ЗНАКОВ ИДЕНТИФИКАЦИИ ЛИЦ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА

**(на материалах актовых записей и журналов выдачи свидетельств о рождении г.
Тернополя)**

В статье проанализирован состав мужских и женских личных имен г. Тернополя второй половины XX века, источником которых стали актовые записи и журналы выдачи свидетельств о рождении архива городского отдела регистрации актов гражданского состояния Тернопольского городского управления юстиции; определена статистическая организация состава имен XX века, осуществлен их анализ.

Ключевые слова: антропонимика, личные имена, мужские имена, женские имена, состав имен, качественно-количественный метод В. Бондалетова.

H. W. Bachynska,
*Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University,
Department of General Linguistics and Slavic Languages;*

T. P. Vilchynska,
*Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University,
Department of General Linguistics and Slavic Languages;*

I. M. Babii,
*Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University,
Department of General Linguistics and Slavic Languages;*

O.S. Verbovetska,
*Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University,
Department of General Linguistics and Slavic Languages;*

**DYNAMICS OF PERSONAL NAMES AS SIGNS OF IDENTIFICATION OF
PERSONS OF THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY**
(on the materials of births registration acts and register of issuance of birth certificates
of Ternopil)

The article analyzes the composition of male and female personal names of Ternopil in the second half of the twentieth century, taken from act records and journals of birth certificates of the city department archive of civil registration of Ternopil City Department of Justice; the statistical organization of the names of the twentieth century is determined, their analysis is carried out.

A continuous study of personal names of a certain territory, carried out over a long period of time, allows to identify diachronic changes in the name of a certain territory, the main trends in this case, to trace the patterns of development and functioning of the national directory as a whole.

The processes of formation and evolution of person existence are closely connected with the customs and peculiarities of the spiritual culture of the people, their history. The system of our own names, which has developed over the past centuries, reflects various aspects of social, cultural and linguistic activity of the people at different historical stages.

One of the most pressing problems of Ukrainian linguistics is the comprehensive study of anthroponymy, in particular the collection of specific anthroponymic material.

The name of the city of Ternopil as one of the historical and cultural regions of Ukraine has not previously been the subject of in-depth research. The lack of a comprehensive study of the directory of this region, which would be based on the analysis of relevant material and reveal the dynamics of the naming system, determines the relevance of the chosen topic.

The purpose of the work is to investigate male and female personal names of Ternopil in the second half of the XX century.

This goal involves the following **tasks**:

- to find out the composition and statistical organization of the name of the city of Ternopil in the second half of the twentieth century;

- to trace changes in the repertoire of names, to characterize the composition of the noun of the studied period;

- to carry out its analysis of personal names of Ternopil of the second half of the XX century.

The source base of our study were birth records and birth certificates.

The object of the study are male and female names of newborns in Ternopil in the second half of the twentieth century.

The subject of analysis is the qualitative and quantitative composition of the anthroponymicon of Ternopil in the second half of the twentieth century.

We emphasize that the term "anthroponymicon" is used to define, first, a dictionary or list of anthroponyms, which is usually compiled separately for personal names (patronymics), for surnames, nicknames, obsolete non-canonical names; secondly, the repertoire of the names of a certain people or society in a certain period. Same as a directory. In our study, we are guided by the second definition.

To achieve the goal and solve the tasks we use such basic methods as descriptive, statistical (by a continuous sample of names). The paper involves the method of chronological sections and quantitative-qualitative method, introduced by VD Bondaletov.

The technique of chronological sections is that the names are divided into groups, the so-called chronological sections for decades. We resort to the quantitative-qualitative method to determine widely used and underused names.

The article systematizes and generalizes scientific ideas about personal names as signs of individualization and identification of the person, analyzes the personal male and female names of Ternopil in the second half of the twentieth century by V. Bondaletov qualitative-quantitative method.

Key words: anthroponomy, proper names, male names, female names, a set of names, the qualitative and quantitative V. Bondaletov's method.